

Journal of Social Sciences

Volume 42 | Issue 2

Article 1

2012-01-01

บทบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

บรรณาธิการ (2012) "บทบรรณาธิการ," *Journal of Social Sciences*: Vol. 42: Iss. 2, Article 1.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol42/iss2/1>

This Editorial is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

บทบรรณาธิการ

เมื่อสังคมไทยเกิดมหาอุทกภัยในช่วงปลายปี พ.ศ. 2554 ได้นำมาสู่ข้อถกเถียงซึ่งเป็นสาธารณะอย่างกว้างขวาง แต่อาจกล่าวได้ว่าองค์ความรู้ทั้งในมิติการทำความเข้าใจและการเสนอทางออกของปัญหาอาจจะจำกัดอยู่ในเฉพาะแวดวงของการบริหารจัดการ นักบริหารจัดการน้ำ นักอุทกศาสตร์ หรือนักเทคนิคซึ่งได้กลายเป็นผู้แสดงตนว่ามีความรู้ดีกว่าผู้คนในสังคม

ที่สำคัญก็คือ ปัญหาน้ำท่วมและภัยพิบัติได้ถูกทำให้กลายเป็นเหตุสุดวิสัย ภัยธรรมชาติที่ไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ ทัศนะ จุดยืนและอุดมการณ์ของผู้คน ทำให้การแก้ปัญหาภัยพิบัติมักอยู่ในมือของนักบริหารจัดการผู้ดีที่รัฐบาล องค์กรการรับมือภัยพิบัติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ และนักการเมืองเลือกใช้ประโยชน์อยู่เสมอ

วารสารสังคมศาสตร์ฉบับรวมบทความ “การเมืองเรื่องน้ำ” ต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่าปัญหาของมหาอุทกภัยและภัยพิบัติไม่ควรถูกมองว่าเป็นเหตุสุดวิสัย หรือเป็นเรื่องภัยธรรมชาติเพียงด้านเดียว แต่มีมิติทางการเมืองและสังคมวัฒนธรรมเป็นด้านหลักอยู่ด้วย จึงควรค่าแก่การวิเคราะห์มิติของการเมืองเรื่องน้ำที่มีข้อสังเกตอยู่หลากหลายระดับ กล่าวคือ ในระดับทางการเมือง ใครได้-ใครเสียประโยชน์ ใครหรือพื้นที่ใดควรถูกน้ำท่วม-ไม่ควรท่วม ผ่านการตัดสินใจเปิด-ปิดประตูระบายน้ำ การวางแผนตรวจสอบทรายยักษ์ ฯลฯ หรือพื้นที่ไหนควรได้รับค่าชดเชยแค่ไหน ปัญหาอุทกภัยที่ผ่านก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ไม่เคยปลอดภัยจากการเมืองของการเลือกว่าใครควรจะได้รับประโยชน์-เสียประโยชน์ ความขัดแย้งจึงปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป

ในระดับที่ลึกลงมาคือ การเมืองในมิติอำนาจของความรู้ และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ผ่านการปะทะประสานกันของอำนาจความรู้ของนักบริหารจัดการน้ำ นักอุทกศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญ ฯลฯ กับความรู้ท้องถิ่นหรือการมองปัญหาและทางออกในมิติอื่นๆ ซึ่งจากหลากหลายมุมมองตามการนำเสนอของบทความในฉบับนี้ต้องการให้เห็นองค์ความรู้ในการเข้าใจปัญหาจากมิติที่แตกต่างหลากหลายออกไป และการแสวงหาทางออกในแบบอื่นๆ ที่มีใช่เป็นการมองปัญหาแต่ในทางเทคนิคด้านการบริหารจัดการน้ำ และการรับมือภัยพิบัติเท่านั้น

บทความเรื่อง “สังคมวิทยาภัยพิบัติและวิกฤติการณ์ บทบาทของการเรียนรู้ภายใต้ภาวะไม่แน่นอน” โดยศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว ได้แสดงให้เห็นว่า เราต้องทำความเข้าใจจากมิติสังคมวิทยาการเมืองของภัยพิบัติ เพราะวิกฤติการณ์ในลักษณะของภัยธรรมชาติล้วนๆ โดยปราศจากความเกี่ยวข้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบของมนุษย์ไม่เป็นจริงอีกต่อไปแล้ว เพราะวามมนุษย์ได้เข้าไปมีบทบาทต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวมากขึ้นทุกที

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเรียกร้องต้องการให้สังคมไทยก้าวไปให้พ้นจากการเมืองแบบชนชั้นนำ และกระบวนการนโยบายสาธารณะที่ก้าวพ้นไปจากนักเทคนิคและนักวิเคราะห์นโยบาย เพื่อมุ่งสู่กระบวนการนโยบายสาธารณะแบบปรึกษาหารือในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ โดยการคำนึงถึงบทบาทของภาคสังคมและสาธารณะ พร้อมกับการวางตำแหน่งแห่งที่ของ มหาวิทยาลัยที่จำต้องมีการทบทวนตรวจสอบบทบาทและหน้าที่ของตนเพื่อส่วนรวมให้เหมาะสม ในการเปิดพื้นที่สาธารณะ การเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของสังคม การร่วมเป็นส่วนหนึ่งของภาคีแห่งการเรียนรู้ในการสร้างปัญญาสาธารณะ ตลอดจนการเสริมสร้างกระบวนการทางนโยบายสาธารณะบนหลักเกณฑ์ความยั่งยืนและพอเพียง

กรกช ภาวรัชสิทธิ์ และ วีระ สมบูรณ์ ผู้เสนอบทความเรื่อง “ความมั่นคงของมนุษย์ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และทรัพย์สินส่วนรวม: สร้างความเชื่อมโยง” แม้จะไม่ได้กล่าวถึงมิติภัยพิบัติโดยตรง แต่ปัญหาภัยพิบัติในตัวของมันเองก็สัมพันธ์อยู่กับมิติความมั่นคงของมนุษย์และทรัพย์สินส่วนรวมหรือพื้นที่สาธารณะอยู่เสมอ ในบทความนี้ ผู้เขียนอภิปรายถกเถียงโดยพยายามหาคำตอบในเชิงแนวคิดและทฤษฎีโดยมุ่งวิเคราะห์และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดสามประการ ได้แก่ ความมั่นคงของมนุษย์ (human security) ทรัพย์สินส่วนรวม (the commons) และ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (property rights) ตามทฤษฎีของจอห์น ล็อค กับงานศึกษาในระดับได้รับรางวัลโนเบลของนักรัฐศาสตร์หญิงคือ เอลิเนอร์ ออสโตรอม ว่าด้วยการจัดการปกครองทรัพยากรกองกลาง

จักรกริช สังขมณี ผู้เสนอบทความเรื่อง “ชลกร: ประวัติศาสตร์สังคมว่าด้วยความรู้และการจัดการน้ำสมัยใหม่ในประเทศไทย” ได้ทำให้เห็นการเมืองเรื่องน้ำผ่านความรู้ในการจัดการน้ำสมัยใหม่ที่สถาปนาขึ้นภายใต้ บริบททางเศรษฐกิจการเมืองและอุดมการณ์สร้างชาติของไทยอย่างชัดเจน การวิเคราะห์ผ่านมิติประวัติศาสตร์สังคมและกรอบคิดของสังคมวิทยาของความรู้ของผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าสังคมของชลกรหรือผู้จัดการในเรื่องน้ำไม่ได้เป็นสังคมของผู้เชี่ยวชาญที่มีความเป็นเอกเทศ ปราศจากซึ่งอคติและอุดมการณ์ หรือเป็นสังคมที่เป็น “วิทยาศาสตร์” แต่วางอยู่บนปทัสถานทางสังคม วิถีปฏิบัติ และกระบวนการทัศน์แบบหนึ่ง

บทความนี้ได้ทำให้เห็นว่า ชุมชนของนักบริหารจัดการน้ำไม่ได้ต่างไปจากชุมชนทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีการสถาปนาระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจสังคม มีการใช้ภาษา และการใช้สัญลักษณ์เพื่อจำแนกแยกแยะและสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเพื่อสร้างความแตกต่างจากคนอื่น ๆ ทั่วไป และมีการใช้วาทกรรมว่าด้วยความรู้ในการสร้างความชอบธรรมและอำนาจในการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนในสังคม

ส่วนการจัดการน้ำยุคร่วมสมัยนั้น บทความของ นพนนท์ วรรณเทพสกุล เรื่อง “ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ของข้าราชการในบริบทจัดการน้ำ” ได้ช่วยให้ภาพการเมืองเรื่องการจัดการน้ำผ่านการดำเนินงานแปรรูปกิจการจัดการน้ำของรัฐ ซึ่งรัฐสามารถก้าวพ้นขีดจำกัดในเขตแดนการก่อกำหนดนี้ภาครัฐได้เป็นผลสำเร็จ แต่ส่วนที่ล้มเหลวคือ การบริการน้ำต่อภาคสาธารณะกลับส่งผลกระทบต่อชุมชน และมุ่งตอบสนองของกลุ่มทุนมากกว่าผลประโยชน์ของประชาชน และมีการจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่เป็นธรรม และขาดธรรมาภิบาล ทำให้ชุมชนทรัพยากรน้ำยังอยู่ในอำนาจควบคุมของหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ

ท่ามกลางปรากฏการณ์ในสังคมไทยที่ต้องเผชิญกับปัญหาภัยพิบัติและปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติที่รุนแรง และกระบวนการตัดสินใจในแผนจัดการน้ำท่วมของรัฐที่ยังรวมศูนย์บทเรียนจากบทความนี้น่าจะเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่สำคัญที่จะทำให้สังคมสามารถเข้าใจกระบวนการตัดสินใจนโยบายสาธารณะ ตลอดจนปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติของรัฐบาลในปัจจุบันและอนาคตได้เป็นอย่างดี

ในขณะที่เราเรียกร้องการรับมือภัยพิบัติบนมตินโยบายสาธารณะจากเบื้องล่าง บทบาทของภาคสังคมและสาธารณะ บทความซึ่งมาจากงานวิจัยของ ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ เรื่อง “การบ่งชี้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการอุทกภัยในประเทศไทย” เป็นบทเรียนที่ดีของสถาบันการศึกษาและผู้คนในสังคมที่จะช่วยกันสร้างเครื่องมือในการรับมือภัยพิบัติ บทความนี้เป็นการสังเคราะห์จากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากการจัดการอุทกภัยเมื่อปี พ.ศ.2554

บทความของ สิทธิพล พาเจริญ เรื่อง “การรับรู้การจัดการน้ำท่วมในฐานปฏิบัติการสงคราม: รากฐานความคิดและหน้าที่ทางการเมือง” ได้เสนอการเมืองเรื่องน้ำผ่านมิติอำนาจทางวัฒนธรรม กล่าวคือทำให้เราเห็นพื้นที่ความขัดแย้งซึ่งเป็นปฏิบัติการทางอำนาจที่นำสนใจอีกมิติหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนระบุจุดมุ่งหมายสำคัญไว้ชัดเจนว่า พยายามจะอ่านการรับรู้ทางสังคมของมนุษย์ (social perception) โดยเฉพาะกลุ่มผู้คนในเมืองหลวงต่อการรับรู้และอธิบายการจัดการน้ำท่วมของรัฐบาลว่าปัจเจกบุคคลในสังคมไทยรับรู้และกำหนดความหมายต่อสิ่งรอบตัวตามประสบการณ์ที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่ในอดีตอย่างไร จึงสะท้อนออกมาเป็นภาษาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่อุบัติขึ้น โดยผู้เขียนมองว่า การนิยามสภาวะสงครามจากน้ำท่วมเป็นการหยิบยืมหน้าที่บางประการของสงครามในฐานเครื่องมือทางการเมืองเพื่อใช้กำจัดการทางการเมืองของคนชั้นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างภาพของรัฐบาลยังลักษณ์ในฐานะผู้ทรยศ ข้อสรุปบทความนี้ก็คงเหมือนกับบทความอื่นๆ ที่เปิดแง่มุมในการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางต่อไป

ส่วนบทเรียนภัยพิบัติและมหาอุทกภัยที่มาจากสังคมในภูมิภาคร่วมนิเวศวัฒนธรรมในลุ่มน้ำโขง บทความของ Carl Middleton เรื่อง “The ‘Nature’ of Beneficial Flooding of the Mekong River” ซึ่งผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า สภาวะน้ำท่วมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์และผลในทางลบมาอย่างยาวนานทั้งในเชิงสังคมและวัฒนธรรมต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งอิงอยู่กับมรสุม แต่ประสบการณ์ของผู้คนต่อสภาวะน้ำท่วม นั้นแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับวิถีการดำรงชีพ ตำแหน่งที่ตั้ง สถานภาพของทางเศรษฐกิจสังคมและเสียงทางการเมือง “ความเปราะบาง”

องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาอย่างยาวนานทำให้ผู้คนในชุมชนพอที่จะรับมือได้ แต่ในขณะที่ภูมิภาคกำลังเผชิญกับการบูรณาการทางเศรษฐกิจ การเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม และการกลายเป็นเมือง แผนการในการก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำและโครงการชลประทานขนาดใหญ่ ฯลฯ โครงการพัฒนาของรัฐได้ทำให้สภาวะน้ำท่วมของแม่น้ำโขงและระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไปและนำมาสู่ความเสี่ยงและผลกระทบที่จะตามมาซึ่งส่งผลต่อผู้คนในแง่ของการสูญเสียการเข้าถึงประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากสภาวะน้ำท่วมในปัจจุบัน

ผู้เขียนได้เสนอทางออกในการจัดการรับมือน้ำท่วมจากมิติมุมมองในเรื่องของความยุติธรรมเชิงนิเวศ โดยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องลดช่องว่างความรู้ของผู้เชี่ยวชาญกับความรู้ท้องถิ่น และสร้างสถาบันในหลายระดับเพื่อที่จะให้เสียงของผู้คนได้เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจอย่างเท่าเทียม นั่นหมายความว่า การรับมือและจัดการภัยพิบัติเช่นนี้จึงต้องคำนึงถึงการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยที่มีพื้นที่กลไกสำหรับคนเล็กๆ คนที่เปราะบางในสังคมให้ลงหลักปักฐานด้วย

วารสารสังคมศาสตร์ยังมีบทความรับเชิญและบทความพิเศษจากท่านอาจารย์อาวูโลอีก 2 ชิ้น ชิ้นแรกคือบทความรับเชิญของท่านศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ ตอนที่สอง (ต่อจากฉบับที่แล้ว) เรื่อง “วิถีชีวิตประชาธิปไตย: มุมมองเบื้องต้นว่าด้วยตัวตน สิทธิ และจริยธรรมทางการเมือง” ขึ้นต่อมาเป็นบทความพิเศษของ รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ เรื่อง “แนวคิดทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับลักษณะบางประการของสังคมและวัฒนธรรมไทย: มุมมองของนักมานุษยวิทยาคนหนึ่ง” ซึ่งเป็นการสำรวจให้เห็นว่า แนวคิดทางมานุษยวิทยาที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมไทย ได้แก่ แนวคิดโครงสร้างหลวม แนวคิดระบบอุปถัมภ์ แนวคิดทางชนชั้นและแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ยังมีความสำคัญในการทำ ความเข้าใจสังคมและการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปันตบแต่ง
บรรณาธิการประจำฉบับ